УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

8. јун 2018. године

ИЗВЕШТАЈ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

„Творбена синонимија старословенских именица и њихови континуанти у руском и српском књижевном језику" **КАНДИДАТА мср Милоша Макевића** и **МЕНТОРА доц. др Снежане Вучковић**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
Датум и орган који је именовао комисију: Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду, 30. маја 2018. године, одлуком **бр. 1620/1,** образовало је Комисију за одобрење теме за израду докторске дисертације мср Милоша Макевића „Творбена синонимија старословенских именица и њихови континуанти у руском и српском књижевном језику". **Састав комисије** (са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назива факултета, установе у којој је члан комисије запослен): 1. Ментор: др Снежана Вучковић, доцент, Палеославистика, 13. 10. 2015, Филолошки факултет Универзитета у Београду 2. др Наташа Драгин, редовни професор, Српски језик и лингвистика, 21. 01. 2016, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду 3. др Биљана Марић, доцент, Русистика, 16. 11. 2016, Филолошки факултет Универзитета у Београду

II БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА
Милош Макевић је рођен 1990. године у Београду. Основне академске студије завршио је 2013. године на Филолошком факултету у Београду, смер Руски језик, књижевност, култура. Мастер студије завршио је следеће године на истом факултету. Тренутно је студент докторских студија на Филолошком факултету, смер Језик. Ради као сарадник у настави на Филолошком факултету у Београду и као професор руског језика на Војној академији у Београду. Области његовог интересовања су историја језика, пре свега историјска лексикологија и творба речи, упоредна проучавања словенских језика и његошологија.
III БИБЛИОГРАФИЈА КАНДИДАТА
М. Макевич, В. Петков. Южнославянский вопрос в творчестве П. П. Негоша и Люб. Каравелова, *Славистика XX*, Београд: 2016. М. Макевич, *Русско-сербско-болгарские межъязыковые омонимы*, Паисиеви четения, Пловдив: 2017. [у припреми] М. Макевич, Лексема влах в славянских языках, *Studia philologica universitatis Velikotarnovensis*, Велико Търново: 2016. [у припреми] М. Макевић, Бугарски преводи *Горског вијенца*, *Савремена проучавања језика и књижевности*, Крагујевац: 2017.
IV ОЦЕНА ДА ЈЕ КАНДИДАТ ПОДОБАН ДА РАДИ ДИСЕРТАЦИЈУ
Увидом у биографију и библиографију кандидата, Комисија сматра да кандидат Милош Макевић испуњава све услове за израду докторске дисертације.
V ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ПРЕДЛОЖЕНОГ МЕНТОРА **НАПОМЕНА:**
За ментора је предложена др Снежана Вучковић, доцент на Филолошком факултету у

Београду, Катедра за српски језик и књижевност.

Библиографија ментора са најмање 5 јединица релевантних за област из које се ради докторска дисертација.

1. Конверзија као начин именичке творбе у два српска јеванђеља из XIII века, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 39/3, Београд: Међународни славистички центар, 2010, 157–173.
2. Сложенице у два српска јеванђеља из XIII века – Рашкохиландарском и Мокропољском, Београд: *Српски језик – студије српске и словенске*, XVI [главни уредник Радоје Симић], Београд, 2011, 143–159.
3. Структурно-семантичка творбена реконструкција старосрпских топонима, *Творба речи и њени ресурси у словенским језицима: зборник радова са четрнаесте међународне научне конференције Комисије за творбу речи при Међународном комитету слависта* [главни уредник Рајна Драгићевић], Београд: Филолошки факултет, 2012, 535–544.
4. Иновациони процеси у историји творбеног система српског језика – допринос представника стила плетеније словес (на примерима из *Похвалног слова светом кнезу Лазару* Андонија Рафаила), *Научни састанак слависта у Вукове дане* 43/1, Београд: Међународни славистички центар, 2014, 205–212.
5. Секундарна афиксација и њене функције у старословенском језику, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 45/1, Београд: Међународни славистички центар, 2016, 151–160.

Комисија сматра да др Снежана Вучковић, доцент, испуњава све услове за ментора ове докторске дисертације за област палеославистика.

VI ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ:

ОЦЕНА:

1. Формулација назива тезе (наслова):

Комисија закључује да је назив тезе „Творбена синонимија старословенских именица и њихови континуанти у руском и српском књижевном језику” прикладна и да адекватно репрезентује суштину предложене теме истраживања.

2. **Предмет (проблем) истраживања:**

Предмет истраживања предложене докторске дисертације „Творбена синонимија старословенских именица и њихови континуанти у руском и српском књижевном језику” Милоша Макевића јесте структурно-семантичка анализа творбених синонима на материјалу старословенских именица (као и супстантивизираних придева и партиципа) и праћење континуаната издвојених творбених типова у систему савременог руског и српског књижевног језика. Овај предмет подразумева следеће основне задатке: 1. истражити творбене синонимске редове на материјалу старословенског именичког творбеног подсистема – а) представити који творбени начини, творбени типови и творбени афикси учествују у њиховом настанку; б) указати на њихов однос са семантичког аспекта тј. на њихову могућу семантичку диференцијацију; в) осветлити однос са грчким еквивалентима и указати на узроке њихове појаве у творбеном систему стсл. језика; г) карактерисати дате синонимске редове у погледу њихове продуктивности односно фреквентности; 2. истражити стање издвојених творбених типова на синхроном пресеку савременог руског и српског творбеног система и указати на узроке и путеве мењања првобитног стања у сваком од поређених језика, као и на могуће слабљење или јачање продуктивности датих творбених типова у поредбеној перспективи.

Истраживање творбене синонимије привлачило је пажњу истраживача како својим структурним, тако и семантичким аспектом, и до сада је у славистици објављен велики број радова који се односе на синонимију творбених средстава или на синонимију у области лексике. Специфичност старословенског језика јесте у томе што је настајао у процесу превођења грчких богословских текстова и у одсуству лексичке или творбене норме. За грчки језик била је карактеристична веома развијена синонимија и постојање обиља творбених средстава, што је условило и сложену синонимију старословенског

језика. У недостатку словенских по пореклу речи, које би послужиле као преводни еквиваленти за преношење сложених и апстрактних појмова хришћанских богословских текстова, први преводиоци су често прибегавали калкирању, те се као резултат тих сложених и прожимајућих односа са грчким протографима у старословенском језику појавило обиље неустаљених синонимских творбених типова, односно творбених афикса. Цео тај систем лексичких и творбених синонима наставио је да постоји и у системима руске и српске редакције старословенског језика, да би током времена, у процесу формирања лексичких, творбених и стилистичких норми њихових националних књижевних језика он био преображен и добио више или мање регуларан карактер.

Сви ти комплексни процеси у савременој русистици и србистици нису систематичније проучавани. У савременој науци као да постоји извесна инерција у погледу поимања и представљања старословенског језика као система који функционише на једном синхроном нивоу, те се у већини радова посвећених питањима историјског формирања лексичког и творбеног система словенских језика факат историјског постојања елемената тог језика (најпре у оквиру његових словенских редакција, а онда, у неједнакој мери и доцније) недовољно узимао у обзир. Зато се веома актуелним чини истраживање творбене синонимије у поредбеној перспективи, која треба да повеже две временски удаљене синхроне равни и да на конкретном материјалу посебних лексичких јединица, као и семантичких група и творбених типова којима оне припадају, осветли узроке и путеве мењања старословенских синонимних редова, издвоји процесе који стоје у основи тих промена и њихове резултате. Аутор ће се у потребној мери у истраживању дотицати и стања овог фрагмента творбеног и лексичког система и на посебним историјским синхроним равнима (према расположивим историјским лексикографским изворима), али ваља нагласити да истраживање континуираног историјског преображаја почетног система у свакој од језичких грана излази изван оквира напред представљеног предмета истраживања.

Комисија закључује да је предложени предмет истраживања подобан својом сложеношћу, актуелношћу и значајем у области дисертације.

3. **Библиографија прелиминарних истраживања:**

Кандидат Милош Макевић приложио је прелиминарну библиографију јединица релевантних за истраживање. Овде наводимо јединице које је кандидат навео као најзначајније:

Азарх 1984: Ю. С. Азарх, *Словообразование и формирование существительных в истории русского языка*, Москва: Наука.

Андријевска 2003: Н. Андријевска, *Преводот на грчкото приативно алфа во старите македонски текстови*, Скопје : Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Анчић-Обрадовић 1975: Марија Анчић-Обрадовић, Суфиксална творба именица помоћу нулте суфиксације, *Књижевни језик*, IV, бр. 1-2, 1975, 7–18.

Апресян 1995: Ю. Д. Апресян, *Лексическая семантика (синонимические средства языка)* // Апресян Ю. Д. Избранные труды. 2-е изд. Т. 1. Москва.

Ахматова 1966: О. С. Ахматова, *Словарь лингвистических терминов*, Москва.

Белић 2000а: Александар Белић, Упоредна словенска лингвистика, *Изабрана дела Александра Белића*, том II, Београд : Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад : Будућност.

Белић 2000б: Александар Белић, Савремени српскохрватски језик, други део: Наука о грађењу речи, *Изабрана дела Александра Белића*, том XIV, Београд : Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад : Будућност.

Бережан 1967: С. Г. Бережан, О синонимичности однокоренных слов с разной аффиксальной частью, *Лексическая синонимия*, Москва.

Бошковић 1978: Радосав Бошковић, *Одабрани чланци и расправе*, Црногорска академија наука и умјетности, Посебни радови, књ. 1, Титоград.

Бошковић 2007: Радосав Бошковић, *Основи упоредне граматике словенских језика: фонетика, морфологија, грађење речи*, Београд : Чигоја штампа.

Вайан 1952: А. Вайан, *Руководство по старославянскому языку*. Москва.

Ван-Вейк 1957: Н. Ван-Вейк, *История старославянского языка*. Москва.

Варбот 1966: Ж. Ж. Варбот, *Анализ морфемной структуры соотносительных с глаголами древнерусских имен, образующих этимологические гнезда*, Москва.

Варбот 1967а: Ж. Ж. Варбот, О некоторых характеристиках суффиксального словообразования в

праславянском языке, *Этимология* (1967), 82–122.

Варбот 1967б: Ж. Ж. Варбот, Морфонологический анализ древнерусских корневых существительных, соотносительных с глаголами, *Этимология* (1967), 123–152.

Варбот 1969: Ж. Ж. Варбот, *Древнерусское именное словообразование*, Москва : Наука.

Варбот 1984: Ж. Ж. Варбот, *Праславянская морфонология, словообразование и этимология*, Москва : Наука.

Вейсман 1991: А. Д. Вейсман, *Греческо-русский словарь*, Переизд. Москва.

Верещагин 1997: Е. М. Верещагин, *История возникновения древнего общеславянского литературного языка. Переводческая деятельность Кирилла и Мефодия их учеников*. Москва: Мартис.

Вялкина 1966: Л. В. Вялкина, Греческие параллели сложных слов в древнерусском языке XI-XIV вв., *Лексикология и словообразование древнерусского языка*, Москва : Наука, 154–188.

Вялкина 1974: Л. В. Вялкина, Словообразовательная структура сложных слов в древнерусском языке XI-XIV вв., *Вопросы словообразования и лексикологии древнерусского языка*, Москва : Наука, 156–195.

Вукићевић 1995: Душанка Вукићевић, Именичке сложенице у савременом српском књижевном језику, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 38/1, 127–174.

Грицкат 1995: Ирена Грицкат, О неким особеностима деминуције, *Јужнословенски филолог*, LI, 1–30.

Дворецкий 1958: И. Х. Дворецкий, *Древнегреческо-русский словарь*, тт. 1-Й. М., 1958.

Драгићевић 2007: Р. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.

Евгеньева 1970: А. П. Евгеньева, *Словарь синонимов русского языка*, Введение. Т. 1, Ленинград.

Јефимова 2006: В. С. Ефимова, *Старославянская словообразовательная морфемика*, Москва: Институт славяноведения РАН.

Клајн 2002: Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику*, део први: *Композиција и префиксација*; Београд : Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад : Матица српска.

Клајн 2003: Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику*, део други: *Суфиксација и конверзија*, Београд : Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад : Матица српска.

Лопатин 1966: В. В. Лопатин, Нулевая аффиксация в системе русского словообразования, *Вопросы языкознания*, 1966/ № 1, 76–87.

Львов 1966: А. С. Львов, *Очерки по лексике памятников старославянской письменности*, Москва.

Матијашевић 1982: Ј. Матијашевић, О синонимији и синонимима, *Лексикографија и лексикологија*, Београд – Нови Сад: Институт за српскохрватски језик САНУ, Матица српска,

115–131.

Немченко 1979: В. Н. Немченко, *Способы русского словообразования (диахронический аспект)*, Горький.

Немченко 1984: В. Н. Немченко, *Современный русский язык, Словообразование*, Москва.

Николић М. 2000: Мирослав Николић, *Обратни речник српскога језика*, Нови Сад: Матица Српска, Београд: Институт за српски језик САНУ : Палчић (Београд: Хелета).

Николић С. 1967: Светозар Николић, *Nomina agentis у старословенском језику*, Посебан отисак из Јужнословенског филолога, XXVII, Београд.

Николић С. 2002: Светозар Николић, *Старословенски језик. I. Правопис. Гласови. Облици*, Београд : Требник.

РЈАЗУ: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1880/1882 – 1975/1976.

РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI, Загреб – Нови Сад, 1967–1976.

РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, Београд: Српска академија наука и уметности, 1959-.

РСЈ: *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007.

С–А: L. Sadnik и R. Aitzetmüller, *Handwörterbuch zu den Altkirchenslavischen Texten*, Heidelberg, 1955.

СБГ 1991: *Граматика на староблъгарския език. Фонетика. Морфология. Синтаксис* [ред. И. Дуриданов], София : Издателство на Блъгарската академия на науките.

SJS: *Slovnik jazyka staroslovenskeho*, тт. I-IV, Praha, 1958–1997.

СП: *Słownik prasłowiański* [ред. F. Sławski], том I–V, Polska akademia nauk, 1974-.

СС: *Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков)* / Под ред. Р. М. Цейтлин, Р. Вечерки и Э. Благовой. Москва, 1994.

Селищев 1951: А. М. Селищев, *Старославянский язык*, део I, Москва.

СРЯ XI-XVII вв: *Словарь русского языка XI-XVII вв*, АН СССР, т. 1–24, Москва, 1975–1999.

СРЯ: *Словарь русского языка*, АН СССР тт. 1–4, Москва, 1985–1988.

Срезневский 1989: И. И. Срезневский, *Материалы для Словаря древнерусского языка*, тт. I-III. СПб, 1890-1903 (переизд. тт. 1-6. Москва, 1989).

Стакић 1988: Милан Стакић, *Деривациона фонетика именица и придева у јужнословенским језицима*, Београд : Филолошки факултет Београдског универзитета, Монографије, књ. LXIV.

Стакић 1990: Милан Стакић, Деривациона терминологија у српскохрватском језику (основни појмови), *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 18/1, Београд, 83–87.

Стакић 2002а: Милан Стакић, *Морфонологија и деривација*, Београд : Мала лингвистичка библиотека, серија 5, број 3.

Стакић 2002б: Милан Стакић, Синонимност суфикса и њихово значењско диференцирање, *Српски језик*, VI/1-2, Београд, 393–398.

Терзић 1969: Александар Терзић, Структурно-семантичке одлике глаголских именица творбеног типа -ние, -ение, у руском и -ње, -ће у српскохрватском језику, *Анали Филолошког факултета*, IX, Београд, 27–93.

Ћорић 2008: Божо Ћорић, Творба именица у српском језику, *Књижевност и језик*, књ. 24, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије (Београд: Чигоја штампа).

4. Циљеви истраживања:

Милош Маковић узима за циљ предложене тезе: а) творбено-семантички опис стања и функционисања именичке творбене синонимије на синхроном пресеку старословенског језика (творбени начини, творбени типови, творбена значења; однос са грчким еквивалентима, фреквенција употребе); б) представљање основних праваца њеног историјског развитка из перспективе резултата тј. одраза стања овог система на нивоу савременог руског и српског књижевног језика (конзервација; губљење; архаизација; иновација; семантичка или стилистичка диференцијација); в) поредбена анализа руског и српског синхроног стања и издвајање основних тенденција развитка почетног система у сваком од поређених језика; г) дијахрони приступ разматрању неких од теоријских питања творбене и лексичке синонимије, као што су питања творбених дублета и варијаната, суфиксалне синонимије, секундарне афиксације и др.

5. План рада и методе истраживања:

Истраживање Милоша Макевића полази од разматрања настанка старословенског језика у контексту књижевне и преводилачке делатности Ћирила и Методија и њихових ученика, са освртом на питање узрока постојања веома развијеног система лексичке и творбене синонимије у овом језику. Затим се наставља у правцу одређења у погледу неких од основних питања теоријске синонимије (критеријуми за дефинисање синонимичности,

појмови „творбена синонимија“, „афиксална синонимија“ и „синонимски ред“, питање творбених дублета и варијаната, проблем мотивационе основе, појам тзв. „секундарне афиксације“, појам сложених суфикса и др.), да би се посветио анализи конкретног материјала.

У том централном делу истраживања наметнуло се питање критеријума за расподелу анализиране лексичке грађе. За основу аналитичког описа узет је *начин творбе* (извођење, слагање и конверзија) првенствено зато што нам се овакав прилаз чини композиционо (на нивоу целог рада) најпрегледнијим. Како се анализа творбених синонимских редова одвија у оквиру различитих творбених типова, даља расподела грађе текла је по принципу поделе по творбено-семантичким категоријама којима чланови одређеног синонимског реда припадају (nomina actionis, nomina resultativa, nomina abstrakta, adjektiv abstrakta, nomina attributiva, nomina agentis, nomina proffesionis, итд.).

Корпус је ексцерпиран из московског старословенског речника из 1994. године (*Старославянский словарь, по рукописям X-XI веков*, ред. Р. М. Цејтлин, Р. Вечерка, Э. Благова), али ће се по потреби пратити лексичка грађа забележена и у неким другим старословенским речницима (*Slovník jazyka staroslavěnského*, т. I–IV, Praha, 1958–1997; Л. Садник, Р. Ајцетмилер, *Кратки речник староцрквенословенских текстова* (*Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten*), Хајлделберг, 1955. и др.).

Проблем одраза система старословенских синонимских редова на синхроном пресеку данашњег руског и српског књижевног језика разматран је за сваки од издвојених синонимских редова посебно, да би се у закључним потпоглављима, за сваку од представљених творбено-семантичких категорија, у поредбеној перспективи синтетички представиле основне тенденције и резултати њиховог творбено-семантичког развитка и издвојиле особитости тог развитка у сваком од поређених језика. Корпус за савремени српски и руски лексички ниво црпљен је из репрезентативних лексикографских дела савременог руског (*Словарь русского языка*, т. I–IV, АН СССР, 1985–1988), односно српског књижевног језика (*Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI, Загреб – Нови Сад, 1967–1976; *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, Београд: Српска академија наука и уметности, 1959-; *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007), са увидом у неке друге савремене (синонимијски, семантички и инверзни

речници) и историјске лексикографске изворе (Даничићев *Рјечник из књижевних старина српских*, I–II–III, Београд: Вук Караџић; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1880/1882–1975/1976; *Словарь древнерусского языка*, Репринтное издание, том I–III, Москва: „Книга”, 1989. И. И Срезњевског и др.).

Методи су примерени предмету и циљу истраживања: описни, текстуални, упоредно-историјски, типолошки, статистички.

6. **Очекивани резултати:**

Милош Макевић очекује да ће ово истраживање показати како је систем старих старословенских синонимских редова у савременом руском и српском књижевном језику одражен на различите начине: мањи број ових редова остао је неизмењен, док је већина током историјског развитка ових језика претрпела суштинске промене чији се резултати огледају у изласку из употребе једног или неколико чланова синонимског реда, њиховој архаизацији, супротним процесима њихове иновације новим лексемама насталим у историјском развитку руског односно српског језика, и нарочито – њиховим семантичким и стилским диференцијацијама. Ови процеси одвијали су се у контексту историјског формирања лексичке, творбене и стилистичке норме ова два језика, те су и разлике међу њиховим системима често последица неједнаких књижевнојезичких традиција.

VII ЗАКЉУЧАК СА ОБРАЗЛОЖЕНОМ ОЦЕНОМ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ КАНДИДАТА

НАПОМЕНА:

На основу наведених података о кандидату, Комисија констатује **да је кандидат Милош Макевић подобан за израду докторске дисертације**.

На основу постављених циљева и очекиваних резултата, Комисија констатује **да је предложена тема подобна за израду докторске дисертације** у области

(палео)славистике.

На основу наведених података о предложеном ментору, Комисија констатује **да је доц. др Снежана Вучковић подобна за ментора предложене докторске дисертације**.

На основу изнетог, Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да донесе позитивне оцене о подобности кандидата Милоша Макевића и предложене теме докторске дисертације: „Творбена синонимија старословенских именица и њихови континуанти у руском и српском књижевном језику", а да се за ментора именује др Снежана Вучковић, доцент на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

1. др Наташа Драгин, редовни професор

2. др Биљана Марић, доцент

3. др Снежана Вучковић, доцент